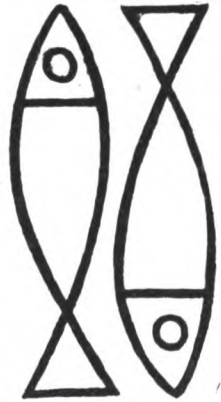

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Gezegend

Gezegend zij de God en Vader van onze Here Jezus Christus, die ons met allerlei geestelijke zegen in de hemelse gewesten gezegend heeft in Christus. Efeze 1 : 3.

Misschien vraagt u: is het Schriftwoord geplaatst boven dit stukje nu wel zo passend in onze tijd? Dit woord is immers een lofzegging, een danklied, zo kunt u het wel noemen. En wil dat wel uit onze mond vandaag? Wij hebben het immers vandaag als kerk zo moeilijk. We hebben onze bittere onenigheden en onze scherpe tegenstellingen. Wij worden telkens opgeschrikt door het overlijden, het plotselinge overlijden van predikanten uit ons midden en bedroefd omdat anderen ons verlaten. Kunnen we nu wel danken en loven? Ja, dat kunnen wij. Want ons Schriftwoord bevat juist wat ons troosten kan in onze rouw en ons opbeuren in onze droefheid. En hier hebben we ook de genezing voor onze onenigheden. Immers als we één zijn in het bezingen van de lof des Heren voor het heil ons geschonken, dan kunnen we onmogelijk verbitterd tegen elkaar wezen.

Gezegend zij de God en Vader van onze Here Jezus Christus. Wij zouden ook kunnen spreken van: geprezen of: lof zij God. Want daar gaat het om; het gaat om een prijzen van God. Maar wij kennen God niet anders dan als de God en Vader van onze Here Jezus Christus. Wij kennen Hem niet anders dan als Degene, die ons Christus, zijn Zoon, tot een Verlosser gegeven heeft, tot een Heer, die ons kocht met zijn bloed. Zo kennen we Hem echter ook in de grootte van zijn liefde en de diepte van zijn barmhartigheid voor ons zondige verloren mensen.

Wij prijzen nu deze God en Vader van onze Here Jezus Christus om wat Hij ons gedaan heeft. Gezegend zij, lof zij de God en Vader van onze Here Jezus Christus, die óns gezegend heeft. Zo spreekt de kerk. Zo spreekt niet een onbekende groep, een abstracte schare, maar zo spreekt Paulus en hij sluit de gemeenteleden aan wie hij schrijft in. De concrete kerk, de gemeente zoals ze daar staat in het leven, prijst haar God. En wel omdat Hij haar gezegend heeft.

En waarmee heeft Hij ons gezegend? Met allerlei geestelijke zegen in de hemelse gewesten.

Nu dreigt het voor ons wat moeilijk te worden. 'Geestelijke zegen in de hemelse gewesten' is dat niet iets irriëls, iets onbegrijpbaars, iets dat je wel kunt zeggen, maar je niet kunt voorstellen? 'Geestelijk' wordt immers door ons vaak opgevat als onstoffelijk, als iets dat je niet pakken kunt en dus iets onwerkelijks aan zich heeft. Maar zo is het hier niet. 'Geestelijke zegeningen', dat zijn juist heel werkelijke zegeningen. Het gaat om onze verlossing, die God bewerkstelligt door zijn Geest: de verlossing van de zonde en daarmee ook de verlossing uit de nood van dit leven. Allerlei geestelijke zegen of zegeningen, de apostel Paulus zal in het vervolg van dit hoofdstuk

nog nader die zegeningen aanwijzen en als we daarop letten, dan worden we wel door-drongen van de werkelijke rijkdom ervan. In de hemelse gewesten, zo lezen we nog. Dat betekent maar niet dat deze zegeningen voor ons in de hemel, ver weg, bewaard worden en van daar uit ons hier op aarde geschonken moeten worden. Dat staat er niet. Er staat, dat God óns gezegend heeft in de hemelse gewesten. Wij zijn in de hemelse gewesten, wij de gemeente, zoals we ook lezen in 2 : 6 — en heeft ons mede opgewekt en ons mede een plaats gegeven in de hemelse gewesten, in Christus Jezus. De gelovigen, de leden der kerk, leven nog wel op aarde, maar ze zijn aan de aardse werkelijkheid met haar nood en ellende onttrokken, zij leven in de hemelse werkelijkheid, waar de krachten van Gods verlossing zijn, waar het eeuwige heil is en het eeuwige leven. Geen wonder dat de kerk, wanneer zij zich dit voor de aandacht stelt, de lof des Heren bezingt en de God en Vader van onze

Here Jezus Christus prijst, die ons zo gezegend heeft in Christus.

'In Christus' is nog niet zo'n makkelijk te verstane uitdrukking. Wij zouden haar misschien willen gelijkstellen met: door Christus. Maar dat zou het misverstand kunnen oproepen, dat Christus alleen maar het lijdelijk instrument zou zijn, waardoor God ons zijn zegen deed toekomen. En dat is niet de bedoeling. Christus is actief, werkzaam. In Christus d.w.z. onder de werking van Christus zijn. Zoals iemand, die in de zon ligt, aan de werking van de zonnestralen is blootgesteld, zo zijn we in Christus aan de werkingen onderhevig, die van Christus uitgaan, aan zijn verlossende krachten. En zo zegent ons de God en Vader van onze Here Jezus Christus. Hij zegent ons in en door het verlossend werk, dat Christus aan ons doet, Christus, die voor ons leed en stierf aan het kruis en nu aan de rechterhand Gods is gezeten in de hemelse gewesten. Zo alleen zegent God ons, maar zo zegent Hij ons ook metterdaad. Geprezen zij zijn Naam.

H. Venema.

Gereformeerde vroomheid

In een paar artikelen willen we enkele opmerkingen maken over gereformeerde vroomheid. Dat wil zeggen over de vroomheid zoals die speciaal door Calvijn uit de Schrift werd gepredikt. We geven eerst een korte karakteristiek daarvan. Daarna willen we wat zeggen over de vooronderstelling daarvan. En ten slotte zullen we pogen enkele aspecten daarvan te typeren.

I.

Wanneer Calvijn in zijn Institutie spreekt over het kennen van God, dan wijst hij er met alle klem op, dat zulk een kennen eenvoudig onmogelijk is als men Hem niet in waarheid *vreest* en *dient*. Calvijn verfoeit alle godskennis welke beperkt blijft tot bespiegeling en slechts in de hersenen der mensen rondwaart. Zulk een kennis is ijdel. Ze bestaat in een onvruchtbaar complex van lege begrippen. Ze is naakte speculatie waartegen Calvijn heel zijn leven lang heeft gewaarschuwd. Het kennen van God zónder godsdienst en godsvrucht is een caricatuur, een farce, ja een leugen. Men kent God eenvoudig alleen in zoverre men Hem waarachtig dient en vreest.

Maar, zo gaat Calvijn na dit geponerd te hebben verder, zulk een ware kennis is slechts mogelijk, indien wij de overtuiging hebben, dat God de bron is van alle goeds. Om God te kennen moeten we uiteraard eerst weten, gelóven, er vast van overtuigd zijn, er uit leven, dat Hij bestáát. En voorts, dat God de wereld schiep en onderhoudt, haar door zijn wijsheid bestuurt, door zijn goedheid in stand houdt en speciaal, dat Hij het menselijke geslacht met zijn gerechtigheid en oordeel regeert, in zijn barmhartigheid verdraagt en met zijn hulp behoedt. Maar dat alles is niet genoeg. Het is

zelfs niet het voornaamste. Om God waarlijk te kennen moeten we geloven en er uit leven, dat Hij de *bron is van alle goeds*. Het moet voor ons vaststaan, dat er nergens één druppel wijsheid en licht, gerechtigheid en macht, oprechtheid en zuivere waarheid gevonden wordt, of die dalen van Hem neer en hebben in Hem hun oorsprong. Het komt in de kennis Gods dus vooral aan op het kennen van de actieve en effectieve *deugden Gods*, speciaal van Diens goedheid. Want indien die kennis van Gods deugden in onze harten leeft, kan het niet anders of wij gaan alle goeds, alle wijsheid en licht, alle gerechtigheid en macht, alle oprechtheid en waarheid van God alleen verwachten en begeren en met dankzegging als zijn gaven erkennen. Als het zóver gekomen is is er van een werkelijk, levend en concreet kennen van God sprake, een kennen waaraan de *dienst van God* en de *vreze voor God* volstrekt inhaerent zijn.

Wanneer nu Calvijn op deze wijze heeft uiteengezet, dat het in de kennis Gods vóór alles gaat om de levende kennis van Gods goedheid, opdat we alle goeds metterdaad van onze hemelse Vader verwachten, begeren en dankend als zijn gaven erkennen gaat hij aldus verder: Want het besef van Gods deugden is voor ons een geschikte leermeester der *vroomheid*, uit welke de religie, de godsdienst, geboren wordt. En hij voegt aan deze woorden onmiddellijk dit toe: *Vroomheid noem ik de met liefde tot God verbonden eerbied, welke de kennis van zijn deugden bewerkt.*

In deze paar simpele woorden staat nu de werkelijkheid en de aard van de vroomheid zoals Calvijn deze uit de Schriften aflas, gedurende heel zijn leven predikte en in zijn zware levensstrijd openbaarde, kleurig en duidelijk voor ons.

In de vroomheid gaat het dus allereerst om de kennis van Gods deugden, dat is om de kennis van God in zijn goedheid, genade, barmhartigheid, wijsheid, gerechtigheid, macht. Die kennis is immers de *verwekker* en *leermeester* van de vroomheid. Ze brengt die in ons tot stand, houdt haar in leven en vormt haar permanent. En deze vroomheid is dan naar haar wezen de *eerbied*, de *reverentia* voor God, welke onlosmakelijk met de *liefde tot God* verbonden is. Vroomheid kan dus getypeerd worden als *godsvrucht*, *godvrezendheid*, *godzaligheid*. Ze is volgens Calvijn de *geestelijke godsdienst*, welke gelegen is in een zuivere consciëntie. Ze is het *begin*, het *midden* en het *einde* van het *christelijke leven*. Uit haar wordt de ware Godsdienst geboren.

Dit is een summier, voorlopige typering van de vroomheid zoals Calvijn die uit de Schriften predikte. Wie iets van haar verstaat zal beseffen, dat het feitelijk onjuist, althans overbodig is om te spreken van gereformeerde vroomheid. Want er zijn geen verschillende soorten of types van vroomheid. Er bestaat in feite geen buddhistische, mohammedaanse, joodse, roomse of protestantse vroomheid. Er is ook niet een speciale vroomheid van mannen, vrouwen, ouderen, jongeren. De idee vroomheid verdraagt geen praedicaat bij zich. Bij het substantief vroomheid past geen adjectief. Want nog eens: vroomheid is uitsluitend en alleen de met de liefde tot de ware, levende God, onze hemelse Vader verbonden eerbied voor Hem, welke door het waarachtige kennen van Gods deugden en dan speciaal door de kennis van zijn goedheid wordt gewerkt en de ware religie, de ware godsdienst volbrengt.

C. V.

Kerkelijk Leven

DS. J. VAN BRUGGEN
5 JUNI 1909 — 8 JUNI 1965

Drie dagen na zijn 56e verjaardag overleed de pastor van de kerk van Assen, Jan van Bruggen. Met ontroering heeft ons kerkvolk daarvan kennis genomen. Na een diensttijd van bijna 30 jaren, op een leeftijd waarop in menig leven de volle rijpheid komt, en waarop de HEERE soms nog tot veel werk in het leven roept, nam God hem weg. We willen hier publiek ons medeleven betuigen aan mevrouw Van Bruggen, die zijn steun node zal missen, en aan de kinderen die zijn raad en zorg en hulp niet meer zullen ontvangen. Onze gedachten gaan ook uit naar de kerk van Assen, die op het moment waarop een derde predikantsplaats om voorziening roept thans haar oudste dienaar zich zag ontvallen. Ds. Van Bruggen had ook een ruime plaats in ons kerkelijk leven in het gemeen. Vele malen is hij na de vrijmaking ter generale synode geweest, diende een synode als assessor, twee keer als praeses.

Vele jaren was hij voor Drente deputaat-curator der Theologische Hogeschool. In al zijn werk accuraat, scherpzinnig, en zeer zelfstandig, een man, die zich geen oren liet aanvaaien. Onder de ontwikkelingen in ons kerkelijk leven is hij gebukt gegaan.

Maar we eindigen.

We maken van dit kort In Memoriam liever geen tocht door een kerkelijke Siegesallee en weten dat het bouwen zelfs van de graven van profeten en het versieren van hun graftekenen een gevaarlijk werk is.

Geraerd Brandt merkt ergens in zijn Kerkelijke Historiën, sprekend over een overledene, op: Hij heeft zijn Rechter ontmoet. Gelukkig dat we vertrouwen mogen dat onze broeder zijn Rechter mag ontmoeten in Christus.

God alleen is groot.

En wie is Paulus? Wat is Apollos? Dienstknechten, door welke gij tot het geloof gekomen zijt.

Alle vlees is als gras en al zijn heerlijkheid als een veldbloem. Het gras verdort, de bloem valt af, maar het Woord van onze God bestaat in eeuwigheid.

De zevende

In de laatste maanden stierven in onze predikantenkring: ds. J. Vink; ds. J. Meijer; ds. K. de Hoop; drs. H. Bos; ds. G. Reyenga; ds. H. Vogel. Thans ds. J. van Bruggen.

Niemand onzer zit in Gods Raad.

Niemand weet.

Maar je wordt er stil van.

Als men daarbij bedenkt dat meerderen de dienst in onze kerken verlieten; dat de toestand van collega W. Verwoerd nog steeds zorgelijk is, dat ds. E. T. van den Born na een zware hartaanval aan bed gebonden werd, dat meer dan één op de rand van een overspanning leeft, dan vraagt men...

De HEERE erbarme zich over ons.

En stote arbeiders uit in de oogst.

Mogen wij de eenheid des Geestes bewaren door de band des vredes.

G. Visee

Een vlag, die de lading niet dekt

II.

De inhoud van het „doleantie-besluit”

Vraagt men nu na de gronden gehoord te hebben naar de inhoud van dit „doleantie-besluit”, dan staat men voor enige moeilijkheden. Want in genoemde brief aan de zusterkerken in Noord-Holland vindt men wel de gronden keurig opgesomd maar niet de letterlijke tekst van het besluit zelf. Het is de vraag of er wel een *welomschreven* besluit is genomen, waarin precies vastgelegd is, wat dit besluit inhoudt.

Zoals gezegd, van zulk een welomschreven besluit is in genoemde brief niets te vinden. De inhoud moet dus opgemaakt worden uit verdere mededelingen, zoals die in genoemde brief in een rondschriften aan de gemeente te vinden zijn.

De volgende elementen zijn op te sporen:

- De kerkeraad meent zo alleen het kerkverband te kunnen handhaven, vergelijk punt g van de gronden:
„omdat handhaving van het kerkverband alleen mogelijk is gezien de leer der zaligheid, zoals deze is omschreven in de Drie Formulieren van *Enigheid*”.
- De kerkeraad heeft zich dienovereenkomstig dan ook per credentie-brief gemeld op de e.k. vergadering van de classis Haarlem.
Dit „doleantie-besluit” houdt dus de wil en de poging in om het kerkverband te handhaven.
- De kerkeraad heeft de gemeente opgeroepen mee te gaan als „zich beklagende gemeente” (zie rondschriften aan de gemeente).
- De kerkeraad heeft ook de predikant opgeroepen mee te gaan doleren!
- Door dit „in doleantie gaan” of „zich beklagen” wil de kerkeraad de Here trouw blijven in een Woordbediening naar Schrift en Belijdenis (zie rondschriften). Dit betekent in concreto, dat de predikant niet meer zal voorgaan in de Dienst des Woords en der Sacramenten, hoewel hij geroepen wordt om mee te gaan doleren, want
- De kerkeraad roept de gemeente samen in een andere lokaliteit, namelijk de vergaderzaal van de Hervormde Gemeente, Schans 2.
Waarom?
Natuurlijk omdat de predikant niet mee ging „doleren”, maar verklaarde te zullen blijven preken op dezelfde plaats en dezelfde tijden, daar hij niet geschorst was.
- Tevens verklaart de kerkeraad in appél te zullen gaan tegen de uitspraak van de classis Haarlem, die zijn predikant „in dit stadium” niet schorsingswaardig wilde verklaren.
Dit is dan de inhoud van het „doleantie-besluit”.

Het betekent of wil betekenen: géén afscheiding van het kerkverband, in casu de classis; geen afscheiding van de organisatie der plaatselijke kerk; geen afscheiding van de predikant, maar het zich onttrekken aan diens ambtsbediening.

Van alle franje ontdaan: een verkapte schorsing!

De vraag, die we bezig zijn te beantwoorden is deze: is hier het woord „doleantie” terecht gebruikt? Een vraag intussen van meer dan louter taalkundige betekenis, zoals we zullen zien.

Wat is de historisch-kerkelijke betekenis van het woord doleantie?

In het begin van het jaar 1886 traden de Gereformeerde Kerken, die in conflict geraakt waren met het Bestuur van de Ned. Hervormde Kerk en/of daarmee gebroken hadden op onder de naam *dolerende kerken*.

Dit gaf de docent in de ecclesiologische vakken aan de Theologische School te Kampen?, D. K. Wielenga, aanleiding om in een rede over „Dolerende Kerken” een onderzoek in te stellen onder meer naar de vraag of deze kerken zich terecht *dolerende kerken* noemden.

Terecht, namelijk in de historische zin van het woord.

Want, zo sprak de hoogleraar Wielenga met betrekking tot het begrip *dolerende kerken*, het

„is niet maar een grammaticaal, 't is een historisch begrip, in de weg van historische ontwikkeling ontstaan. Het staat dus niemand vrij er door abstracte redenering in te leggen, wat naar luid der historie er vreemd aan is, of er uit te lichten wat er naar dezelfde getuige wezenlijk inzit” (2de druk van genoemde oratie, pag. 13).

We willen hier iets van het onderzoek van docent Wielenga doorgeven. Het is de moeite waard vanwege de belezenheid, scherpzinnigheid en helderheid van oordeel van de spreker.

Wielenga merkt dan eerst op dat de taalkundige betekenis van het woord „doleren” ter bepaling van haar eigenlijke karakter weinig licht verschaffen kan en noch in dogmatisch, noch in kerkrechtelijk, noch zelfs in godsdienstig opzicht ook maar iets zegt aangaande de inhoud van het begrip.

Daarna betoogt hij dat het woord eerst door het eigenaardig gebruik zijn historische inhoud en huidige betekenis heeft verkregen.

De taalkundige betekenis is „smart hebben”, „pijn lijden”; vervolgens „bedroefd zijn” en dan „klagen”. Zo drukt het eenvoudig een toestand van smart, lijden, droefenis en klacht uit. Als zodanig is het te gebruiken van ieder levend wezen en deel van dezen. „Als kunstterm werd het in de 16de en 17de eeuw meer bepaald op iemand toegepast, die zich verongelijkt achtte en

zich daarover beklaagde, daartegen in verzet kwam en arbeidde om herstel van grieven, hetzij dan werkelijke of vermeende" (14).

Als zodanig kwam het woord in gebruik tijdens de Remonstrantse troebelen. Daarbij werden de Remonstranten het eerst als „dolerenden” betiteld, n.l. in het verzet van sommigen hunner tegen de classis Alkmaar.

„Inzake” „doleeren” op kerkelijk terrein volgen hieruit twee zaken”, merkt Wielenga op.

- 1° „Dat doleeren op zichzelf niets beslist over iemands rechtzinnigheid.
- 2° Dat het niet uitsluitend slaat op wederrechtelijke handelingen der Burgerlijke Overheid.”

In dit 2° richt Wielenga zich tegen de dolerende kerken van zijn tijd, die zich dolerend noemden omdat ze klaagden over de haar wederrechtelijk met behulp der Overheid ontnomen kerkelijke goederen. Wielenga is van mening, dat zij de naam dolerende kerken ten onrechte voeren omdat doleren in de historisch-kerkelijke zin van het woord iets anders is en meer (vgl. noot 24 en 32).

Dat tenslotte de Contra-Remonstranten schier alleen dolerend worden genoemd vindt zijn oorzaak in het feit, dat juist zij in het algemeen onder rechtskrenking te lijden hadden.

Met belijdenis of rechtzinnigheid heeft dus de benaming doleren (aanvankelijk) niets te maken.

„Langzamerhand heeft echter de betekenis van het woord een wijziging ondergaan. Of liever, door het verloop der historie met de dolerende kerken heeft er zich een ander denkbeeld, n.l. dat van de „afzondering”, separatie, aan gehuwd. Daardoor is de inhoud van het begrip verrijkt en heeft het een meer stabiele, kerkhistorische, zelfs kerkrechtelijke betekenis verkregen”, aldus Wielenga (16).

De afzondering is reeds in 1610 te Alkmaar begonnen en zet zich sindsdien voort.

„Sedert onttrokken zich de „rechtzinnigen” of gelijk Baudert ze noemt, „de bestendigen”, in vele steden en dorpen voor en na aan de gemeentelijke samenkomsten in de publieke kerken, waar het Remonstrantisme zich leerstellig of kerkrechtelijk in bond met de Overheid deed gelden. Ze weigerden godsdienstige, sacramentele, consistoriale en classicale gemeenschap met Remonstrantsche predikers en ouderlingen te oefenen. Ze gingen daarom op naar een naburige „getrouwe” kerk, of hielden „afgezonderde” gemeentelijke samenkomsten. Zij „zonderden”, of gelijk de Remonstranten in dien tijd zeiden, zij scheidden zich af van de „afgeweken” kerk. Tot dien tijd spraken men van dolerende, of zuchtende, bedroefde, klagende kerken, maar van toen af begon men, naar de feitelijke ontwikkeling der toestanden, te spreken van dolerende of afgezonderde kerken. Er was een nieuw element in het begrip gekomen” (17).

Met klem betoogt Wielenga echter dat die kerken door die afzondering niet dolerende kerken werden. „Om dolerende kerk te zijn, was een afzonderlijke organisatie naast of tegenover de „publieke afgewekene kerken”, niet bepaald nodig”. De afzondering is een nieuw stadium, niet onafscheidelijk verbonden met het begrip. Daarom kan van een stichting van een dolerende kerk in eigenlijke zin niet gesproken worden.

Over de aard der afzondering geeft Wielenga het volgende:

„Zij begon, over het algemeen, met een zich onttrekken der „rechtgelovigen” aan de bijwoning van de publieke godsdienst-oefening, waarin een „ongezond” leraar voorging, die in strijd met Confessie en Kerkorde door een afgeweken kerkeraad of een Rem. Overheid aan de gemeente werd opgedrongen. In sommige gevallen ging men

„ter kerk” en ten Avondmaal in een naburige getrouwe gemeente. Maar over het algemeen richtte men huis of schuur tot gemeentelijke samenkomst in; verkoos men een nieuwen kerkeraad indien eigen kerkeraad in „de publieke kerk” achterbleef. Men trachtte een leraar te verkrijgen, indien geen der eigene leeraars meëging... en beschouwde zichzelf als de Geref. Kerk der respectieve plaats, stad of dorp. Men brak dus met de organisatie der plaatselijke kerk, hield met deze niet de minste kerkelijke gemeenschap en trad geheel zelfstandig op. Doch dit plaatselijk zelfstandig optreden ging gepaard met handhaving van het kerkverband, niet alleen *Classicaal*, maar in het wezen der zaak ook *Prov.* en *Synodaal*. Dit nu vormt een der eigenaardige karaktertrekken van de „dolerende kerken der 17de eeuw” (18, 19).

We luisteren nog even verder naar Wielenga.

Andere aan de Geref. confessie trouw gebleven kerken erkenden zulke dolerende, afgezonderde kerken als te behoren tot het kerkverband. Een bekend voorbeeld, waarnaar ook Wielenga verwijst, is de dolerende kerk te Hoorn, die van 1614-1618 vergaderde in een eigen gebouw in „de Ramen”. Soms ontstonden er twee classes, één van de Remonstranten en één van de Contra-Remonstranten.

Deze situatie ontstond mede doordat de Overheid „de afwijkenden” de hand boven het hoofd hield. Ook daarvan is Hoorn een bekend voorbeeld.

Zelfs het synodaal verband werd gehandhaafd, al kon dit uiteraard niet officieel worden geconstateerd.

De grote Synode van Dordrecht heeft „de afzondering” als nodig en gewettigd naar Gods Woord erkend (22).

In de historische zin van het woord is aan doleantie dus het begrip afzondering verbonden, maar de bewering dat men eerst door afzondering dolerende kerk wordt, moet als met het historische begrip van doleren in strijd worden verworpen (25).

„Een dolerende kerk, die tegelijk met de organisatie der plaatselijke kerk, ook breekt met het kerkverband zelf, kan naar de historische betekenis van dat woord niet meer tot de dolerende kerken worden gerekend. Noemt haar zoo ge wilt, vrije, afgescheidene, ware, herstellende, Christelijke Gereformeerde of ook oud Geref. kerk, maar de naam van dolerende kerk mag zij niet dragen” (25).

Doleren in de volle historische zin van het woord is breken met de organisatie van de plaatselijke kerk, maar in het kerkverband blijven (30). Want „doleeren” veronderstelt een zuivere kerkstaat (31).

In het bovenstaande volgen we prof. Wielenga vaak geheel letterlijk, uiteraard alleen het essentiële naar voren halend. Het is duidelijk dat zijn betoog er op gericht is aan te tonen dat de „dolerende” kerken van 1886 ten onrechte deze naam voor zich gebruiken. Hij acht dit uit historisch oogpunt onjuist, hoezeer hij zich verblijdt over haar trouw.

De vraag kan hier onbeantwoord blijven in hoeverre Wielenga gelijk had t.o.v. de dolerende kerken uit de tachtiger jaren van de vorige eeuw. Zijn schets van de dolerende kerken uit de tijd van de Remonstrantse troebelen is zeer verhelderend. Herhaaldelijk verwijst hij daarbij naar de studie van F. L. Rutgers, Het kerkverband enz., „Een model van grondige en nauwkeurige studie” (57, noot 60).

We moesten onze lezers wel dit vrij brede historische exposé voorleggen om met hen te kunnen oordelen of het woord „doleantie” terecht gebruikt is voor de handelingen van de kerkeraad te Beverwijk. Daarmee gaan we dan de volgende week verder, D.V.

G. Janssen.

TE BERDE

Wie wel eens de gelegenheid heeft gehad en gebruikt om veel te luisteren naar godsdienstige uitzendingen voor de radio weet dat ze op de duur ontzettend vermoeiend zijn. Vermoeiend, omdat ze maar zelden boeiend zijn. Saai, niet omdat de sprekers niet hun best doen. Het tegendeel is het geval. De recht-op-de-man-af-sprekers, de morgenwidders, de dagsluiters, ze doen allemaal ontroerend hun best. En maar zelden wordt je aandacht echt gevangen.

Nadenkend over de vraag hoe dat komt, bij zo veel kennelijk aanwezige goedwilendheid, ben ik tot de conclusie gekomen, dat men te weinig de moed heeft het evangelie zonder meer te laten spreken. Het lijkt er soms wel op of men zich schaamt met de deur in huis te vallen. Men heeft een ontmoeting in de trein gehad. Een kind heeft wat gezegd. Onlangs las men een treffend gezegde. En het laatste nieuws is ook altijd een mooi aanknopingspunt. En met het al wordt het onzegbaar vervelend.

Het is bepaald een verkwikking als iemand de moed heeft om gewoon te beginnen met het lezen van een gedeelte van de Schrift, het te verklaren en dan weer op te houden. En het merkwaardige is dat het dan direct boeiend wordt. Het evangelie werft zijn eigen gehoor en behoeft niet mooi gemaakt te worden. Het is mooi genoeg van zich zelf.

Een van deze gunstige uitzonderingen is als radiospreker Prof. dr A. A. van Ruler. Ik was zelf in de gelegenheid omstreeks 1953 te luisteren naar zijn schriftoverdenkingen over 1 Cor. 15. Tot mijn verrassing zijn ze nu in druk verschenen onder de titel „De dood overwonnen” (Uitgave Callenbach in de Rotonde-reeks). Het directe, het wel haast met de deur in huis vallende van deze overdenkingen, dat me toen trof, treft nu ook weer bij het lezen.

Er wordt geen enkele poging gedaan het mooi te maken, gewild actueel te doen, om op die manier de luisteraars te boeien. En juist daarom was het voor de luisteraar en is het nu voor de lezer bijzonder boeiend.

Predikers van het evangelie zijn geen handelsreizigers. Ze behoeven het evangelie niet te verkopen. Ze behoeven zich ook niet te schamen dat ze met het evangelie komen. Het hoeft niet op de manier van „neemt U met niet kwalijk, dat ik U lastig val”. En radio-sprekers in dienst van het evangelie behoeven niet in angst te leven dat men de knop zal omdraaien. Want wie niet geboeid wordt door het evangelie, wordt ook zeker niet geboeid door alle mogelijk retorische kunstgrepen. We hebben Mozes en de profeten. Wie daarnaar niet horen wil, hoort ook niet via een omweg. En voor het ongeloof is geen retorica ooit mooi genoeg.

Wat in de overdenkingen van Prof. van Ruler ook opvalt is dat de toepassing met de tekst gegeven is. Er hoeft niets bij. Het hoeft niet geconcretiseerd. Het evangelie is van zichzelf concreet genoeg. Explicatie en applicatie zijn onlosmakelijk hecht aan elkaar verbonden. Ik zou haast zeggen automaties, al klinkt dat woord merkwaardig in dit verband. Het directe is tegelijk bijzonder ontdekken en bijzonder vertroostend. Want het evangelie predikt ons Jezus Christus. We zijn gered door Zijn dood en opstanding. Dat moet vóór alle dingen gepredikt. Dat maakt het vóór alles boeiend.

A.

Aantekeningen bij de kerkenordening

X

Kerk en Overheid (1)

In art. 28 van de kerkenordening wordt gesproken van het ambt der overheid en van de wederzijdse verplichtingen, van kerk en overheid. Dit artikel luidt als volgt:

„Gelijk het ambt der christelijke overheden is de heilige kerkdienst in alle manieren te bevorderen, dezelve met haar exempel de onderdanen te recomanderen, en aan de predikanten, ouderlingen en diakenen in alle voorvallende nood de hand te bieden en bij haar goede ordening te beschermen, alzo zijn alle predikanten, ouderlingen en diakenen schuldig de ganse gemeente vlijtig en oprecht in te scherpen de gehoorzaamheid, liefde en eerbieding die zij de magistraten schuldig zijn; en zullen alle kerkelijke personen met hun goed exempel de gemeente voorgaan en door behoorlijk respect en correspondentie de gunst der overheden tot de kerken zoeken te verwekken en te behouden; teneinde, een ieder het zijne, in des Heren vrees ter wederzijde doende, alle achterdenken en wantrouwen moge worden voorkomen en goede eendracht tot der kerken welstand onderhouden”.

Wat is een christelijke overheid? Christelijk in dit verband is een vaag begrip. Op de provinciale synode van Groningen in 1618 was de overheid sterk vertegenwoordigd en niet ter opluistering. De magistraten wilden de ambtsdragers der kerk geruststellen dat alles er christelijk zou toegaan. Bij monde van de edele heer jonker Schato Gockinga zeiden ze, en dat wytloopig, zoals in de acta staat, dat de aanwezige heren niet alleen als gecommitteerden van Stad en Lande maar mede als lidmaten der gereformeerde kerken waren verschenen.

Er bestaat geen aparte wet voor een christelijke overheid. Wat een christelijke overheid moet doen is de plicht van elke overheid. Rom. 13 spreekt van overheid zonder meer, art. 36 van de geloofsbelijdenis doet dat ook en dat is beter.

Wat is behoorlijke correspondentie van de kerken met de overheid? De synode van Dordrecht 1618-'19 voegde in art. 4 van de kerkenordening in dat predikanten niet mochten worden beroepen zonder goede correspondentie met de christelijke overheid ter plaatse waar er een predikant moest komen. Vóór deze synode stond dat er niet in; nu is het er weer uit. De bepaling kwam in art. 4 op voorstel van de overheid, die in Dordrecht goed vertegenwoordigd was. En heel het art. 28 is in Dordrecht in de kerkenordening gevoegd op voorstel van de overheid. De Heren Magistraten zwegen daarin niet van hun verplichtingen tegenover de kerk maar legden de nadruk op de verplichtingen van de predikanten, de ouderlingen en de diakenen tegenover de magistraten. De afgevaardigden van Noord-Holland verklaarden dat ze met die correspondentie met de overheid alleen accoord konden gaan voorzover de rechten der kerken er niet door werden verkort. De magistraten zullen dat niet aardig hebben gevonden van de Noord-Hollanders maar de bepaling aangaande de correspondentie bij het beroepen van predikanten kwam in art. 4, en heel art. 28 kwam in de kerkenordening. Men kon later altijd nog zien waar de rechten der overheid ophielden en de rechten der kerken begonnen.

Wat was te verstaan onder behoorlijk respect en correspondentie? Daarover was er van het begin af aan onzekerheid en verschil van mening. De broeders uit Noord-Holland vreesden van die bepaling verkor-

ting van de rechten van de kerk en een macht van de overheid in kerkelijke zaken die aan de overheid niet toekwam. Vandaar hun beperking gesteld aan de uitvoering van deze bepaling. Anderen koesterden dezelfde vrees al maakten ze ter synode geen beperking. En die niet ter synode waren geweest gingen met de zaak zo maar niet accoord. Op meerdere provinciale synoden kwam de vraag ter sprake wat die correspondentie met de overheid te betekenen had en uit die vragen bleek dat men verre van ingenomen was met zulk een verordening. De vraag werd ook gesteld in de vergadering van de provinciale synode van Utrecht van augustus 1619. Daar waren ook aanwezig van de overheid vier „erentfeste heren”, en zes deputaten van de generale synode van Dordrecht en daaronder Bogerman, de voorzitter van de synode van Dordrecht, alle zes „by den sinode nationaal specialick gecommitteert ende expresse missive van de E. Mo. heeren Staten deser provincie versocht om op desen synodum te compareren ende in alle swaricheden te assisteren”. Er was ter vergadering een zwaarigheid waarbij assistentie nodig was. De zwaarigheid was wat behoorlijk respect en correspondentie betekende. Ze kregen van de synodale deputaten antwoord op hun vraag. Behoorlijk respecten correspondentie met betrekking tot de overheid betekende dit:

1e Wanneer een gemeente meent dat er een predikant nodig is zal de kerkeraad aan de overheid toestemming vragen om naar een predikant uit te zien.

2e Wanneer de kerkeraad op een predikant het oog heeft geslagen zal hij aan de overheid vragen of die man de magistraten wel welgevallig is.

3e Is de man de magistraten niet tegen, dan mag de kerkeraad tot de verkiezing overgaan.

4e Is de man gekozen dan mag hij niet in het ambt worden gesteld zonder toestemming van het stadhuis.

Dat was volgens de deputaten generaal, waaronder Bogerman, de bedoeling van behoorlijk respect en correspondentie met betrekking tot de overheid. De kerk uitgeleverd aan de burgemeesters in de steden, of op het platteland aan de redgers, de scholtes, de ambachtsheren of wat er nog meer van die aard was.

De heren magistraten hadden in de kerkenordening deze woorden laten opnemen: „Ten eynde een yeder het zijne in des Heeren vrees, aan weder zijden doende, alle achterdencken ende wantrouwen moghe werden voorghecomen”. De invoeging in art. 4 van de goede correspondentie en de opname van art. 28, waar op deze correspondentie nog eens de nadruk werd gelegd, wekte juist achterdencken en wantrouwen in de kerken. En daar was reden voor. „Een yeder het zijne doende”, hadden de mannen van de overheid gezegd. Welk groot brok ze als het hunne beschouwden en naar zich toe trokken, daarvan blijkt iets als wij zien naar het aandeel dat zij begeerden als er een predikant moest worden beroepen. Ook voordat „het behoorlijk respect ende goede correspondentie” door de Dordtse kerkenordening waren gewettigd waren de heren magistraten niet traag om in kerkelijke zaken naar zich toe te halen wat ze krijgen konden. Op 7 september 1618 had de provinciale synode van Groningen vergaderd. Twee heren van de regering van Stad en Lande waren er ook. Deze beide heren zijn blijkbaar haastig geweest om aan de regering te rapporteren wat de synode had besloten. De „Mogende heeren Staten fonden merckelijcke swarichheyden in sodanige resolutien”. De Mogende heeren Staten lieten er geen gras over groeien. „Op uytshryvent

ende bevel der E.E. heeren Gedeputeerden des collegii” moest de synode op 23 september opnieuw samenkomen. De kerkelijke personen die, al was dat nog niet door de nationale synode van Dordrecht tot wet gemaakt, toch behoorlijk respect ende correspondentie aan de overheid verschuldigd waren, kwamen gehoorzaam, allen, behalve één, die door ziekte verhinderd was. Maar de heren staten zonden versterkte troepen. Behalve de twee die de vorige synode hadden bijgewoond kwamen ter synodale vergadering twee burgemeesters, drie achtbare raadsheren, zeven edelen en de secretaris van de Staten van Stad en Lande, alles samen vijftien man. De besluiten van de vorige synode werden naar de wens der heren staten ingetrokken of gewijzigd, en zo de merckelyke swarichheyden weggenomen.

Wat zullen wij daarvan zeggen? De predikanten leefden uit de hand van de heren. Wiens brood men eet, diens woord men spreekt.

't Is in de wereld zo dat niet de een door en door verdorven is en de ander daartegen geheel en al gaaf. De overheid had ook wel te klagen over de kerken. De synode van Sneek 1587 drong er bij stadhouder Willem Lodewijk op aan bij koningin Elisabeth aan te dringen op hulp voor de „angefochtene Nederlandtsche kercken”, en zonder het antwoord van de stadhouder af te wachten besloot de synode een afgezant te zenden naar de legaat van Hare Majesteit om het verzoek om hulp aan de koningin door te zenden. De synode deed dat „nadien het synodus niet twiffelt, dat sin Genade het christlik en noetsacklick versoeck an die koninglike Majesteit van Engelandt wert approbieren”. De synode vergiste zich. Zulk inmengen van de kerken in de diplomatie smaakte de stadhouder slecht, en in dit geval was het gelijk aan des stadhouders kant.

In de vergadering van de staten van Holland verschenen enige predikanten om zich met staatszaken te bemoeien, in het bijzonder met de plaats die Leicester in de regering zou hebben. Ze kregen van Oldenbarnevelt dit antwoord dat de geschiedschrijver Bor heeft opgetekend en dat ik aangehaald vond bij Den Fex, Oldenbarnevelt I p. 398: „Dat mijn Heeren de Staten wisten, tgene syluyden in hare remonstrantie geseyt hadden, ende noch wel meer daer toe: dat mijne voorn. Heeren het welvaeren vant lant so wel ter herte ginck als hunluyden, ende dat sy oock daerin wel voorsien souden, sonder haerlieden. De remonstranten mochten wel naer huys keren ende laten de Heeren mette saecke begaen”. Daar konden de predikanten het mee doen. „Een zacht antwoord keert de grimmigheid af”. Aan deze wijsheid heeft Oldenbarnevelt op dat ogenblik niet gedacht, maar de predikanten hadden de afstraffing verdiend, in dit geval dubbel omdat ze niet alleen niet bleven elk in het zijne, maar het ook niet goed met het land gekomen zou zijn indien Leicester de macht zou hebben gekregen die de predikanten hem hadden toegedacht.

De „behoorlijke correspondentie met de overheid”, door de overheid zelf erin gevoegd, is weer uit art. 4 van de kerkenordening verwijderd. Art. 28 is blijven staan. Maar art. 28 is niet uit de kerken opgekomen en ter synode van Dordrecht niet ordelijk ter tafel gekomen. 't Is een artikel waarmee de overheid de kerkenordening heeft aangevuld. Laten we niet uit de hoogte neerzien op de broeders van Dordt 1618-'19 dat ze zich in kerkelijke zaken door de mannen van de overheid de wet lieten stellen. Het was nog een tijd van zoeken en tasten. Maar het geeft blijk van niet veel kennis van zaken als wij zo hoog opgeven van de bloeitijd van de reformatie, en van niet veel inzicht wanneer wij de praktijk der vaders tot maatstaf nemen.

(Wordt vervolgd)

K. Doornbos.

Over de Christus in de moderne kunst

II

We zagen, hoe de 19de eeuw, met zijn toesluiting van de werkelijkheid tot alleen het natuurkundig-ware, het de moderne kunstenaar moeilijk heeft gemaakt om een Christus uit te beelden.

Nu zijn er enkele schilders geweest, die zich zeer bewust waren van de moeilijkheid voor de moderne schilder om een Christus uit te beelden, of liever: een waarheid over Christus te prediken door middel van het schilderij. De Oostenrijker Albin Egger-Lienz wist het heel goed (hij was een veel intelligenter kunstenaar dan Thorpe), en hij wist, dat de oorzaak van de moeilijkheden lag in het 19de-eeuwse naturalisme, dat alles zo historisch-precies had willen uitbeelden. Het is in kunst als met een spel: als het speelgoed door het ene kind vernield is, kiest het volgende kind een ander speeltuig, of hij maakt er iets anders van. Het lijkt een vreemde vergelijking, maar het is waar, dat wanneer de ene generatie kunstenaars iets onmogelijk heeft gemaakt, de volgende generatie dat „iets” helemaal verwerpt, of het anders toepast. Egger-Lienz schildert in 1922 zijn „Kriegsmütter” (oorlogsmoeders), nu in het Ferdinandeum te Innsbruck.

We zien twee thuis achtergebleven vrouwen, één met haar baby in de armen, en achter hen ligt een crucifix, dus een Christus-beeld. Door het venster links kijkt een derde vrouw, misschien een ongeluksbode met een bericht over de mannen, die in de oorlog zijn. Niet voor niets kiest Egger-Lienz in dit schilderij geen levende Christus, maar een beeld, want de inhoud ligt in de „moeders”, op de voorgrond, waarnaar het schilderij ook heet. Christus hoort alleen nog bij die vrouwen, Hij maakt iets

stelling voor het licht was een belangstelling voor het oppervlak, niet meer voor het wezen van de dingen. We zagen het bij Lhermitte. Egger heeft weer veel interesse in de vorm, en dat is een positieve kant aan de moderne kunst. Want wie zich bekommert om het wezen van de dingen, bekommert zich om het wezen van God's scheping.

De Hollander Henk Chabot schilderde maar één keer de Christus, in zijn laatste schilderij, dat in 1949 onvoltooid op de schildersezal werd aangetroffen:

Chabot

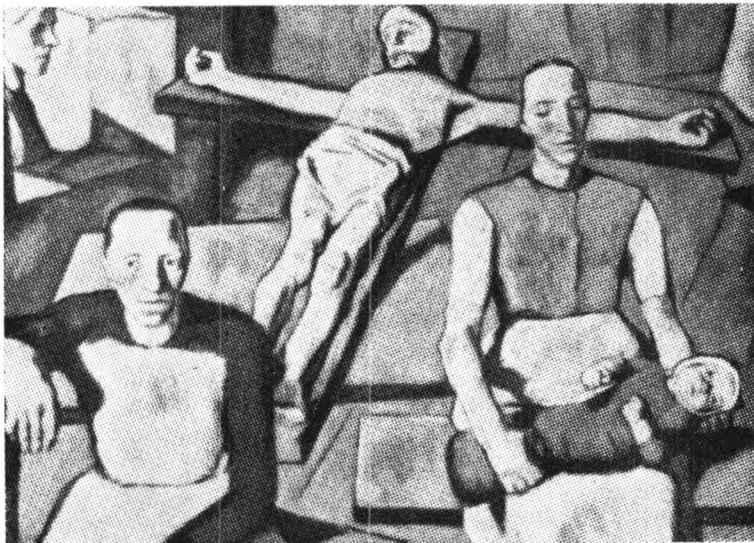
Hij kiest wél een Bijbels thema: de intocht van Christus in Jeruzalem, op de ezelin. En toch ligt de inhoud dichter bij

het een volledig modern schilderij is, in de vormtaal. Ziet U maar, hoe Chabot, opvallender dan Egger, gelet heeft op de bouw van het schilderij, in grote, hoekige, vaak zwart omlinjende vlakken. Chabot wilde allerm minst de gebeurtenis geven „zoals het geweest is”; hij wilde weergeven, hoe het nu voor ons is, de betekenis van het gebeuren. Vergelijken we de nadruk op de ogen van Christus nu eens met die op dit schilderij van de Nederlander Han van Meegeren, weer de Emmaüsgangers.

Het was kort na de tweede wereldoorlog een heel beroemd en berucht schilderij. Want de schilder had het gemaakt om de mensen te laten geloven, dat het een schilderij was van de grote 17de eeuw Johannes Vermeer. Het is dus een „vervalsingszaak”. Van Meegeren had zijn uiterste best gedaan om de stijl van Vermeer na te bootsen, en aanvankelijk waren er veel mensen, die het geloofden. Maar enkelen twijfelden, juist om de geschilderde hoofden op het schilderij, en vooral dat van Christus. Het was... te sentimenteel! Vermeer had zulke zwaar-beschaduwde, huilerige ogen nooit geschilderd. In feite bleef Van Meegeren geheel van zijn tijd, de tijd van o.a. Thorpe en Isings. En die grote ogen zijn bij Chabot plotseling helemaal anders geworden; bij hem is het echt. Misschien komt dat omdat Chabot als enige de taal van zijn eigen tijd durfde te spreken, en zich openstelde voor de positieve verworvenheden van de 20ste-eeuwse kunst.

Het positieve. Want er is ook veel negatiefs, dat we scherp moeten leren onderkennen, en dat we niet verkeerd moeten duiden. Bij deze tekening van de na-oorlogse Spanjaard Antonio Saura zou ik me kunnen voorstellen, dat vele van U zeiden: is dat nu kunst, dat is maar geklodder!

En het komt me voor, dat we het dan zou ik me kunnen voorstellen, dat vele van U zeiden: is dat nu kunst, dat is maar geklodder! En het komt me voor, dat we het dan

A. Egger-Lienz „Mütter”

duidelijk over hun geloof, hun hoop, hun liefde. Christus is attribueert bij de gelovende mens geworden. Niet God, maar de mens is inspiratiebron. Bij Rembrandt ging het allereerst om Christus; dat was voor Egger onmogelijk geworden, na de 19de-eeuwse vervlakking. Hij kan Christus alleen zien ver achter de mensen. Letten we eens op de vormrijkdom in dit schilderij, waaruit ook al weer blijkt, hoe de belangstelling van Egger verschilt van die van Lhermitte. Wat hebben enkele schilders rond 1900 namelijk gevonden van dat naturalisme? Ze beschuldigden het (terecht) van vormverzwakking. Alles draaide bij de naturalisten om het licht, en de vorm was daaronder gaan lijden; d.w.z. hun werk had geen vastheid meer, geen kern. Hun belang-

Egger's schilderij dan bij dat van Rembrandt, al heeft er een verschuiving plaats gevonden. Want het ontroerende aan dit schilderij is, dat het laat zien, hoe Christus mens tussen de mensen was. Kijkt U maar, de Christus heeft net zulke onschuldige, zachtmoedige ogen als de mensen om hem heen. Chabot hield veel van de mensen, hij had hen zijn leven lang geschilderd. En toen schilderde hij in dat laatste schilderij „de mens der mensen” Christus, in al diens zuiverheid. Dit schilderij is, al mag het misschien wat te uitsluitend de nadruk leggen op het menselijke van Christus, toch heel diep van gevoel, en heel zachtmoedig („Zie uw koning komt tot u, de zachtmoedige...”, Zacharia 9 : 9), zonder sentimenteel te zijn. En het heerlijke eraan is, dat

Van Meegeren

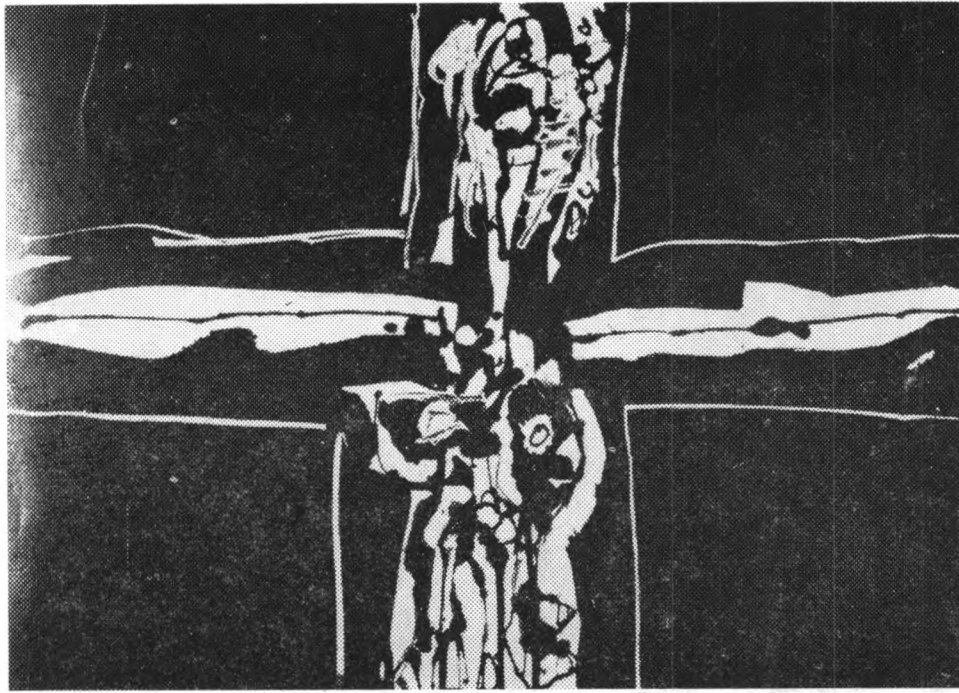
verkeerd duiden, en ook niet meer tot een goede interpretatie komen, omdat we, door het niet serieus te nemen, onszelf ervoor afsluiten. Het is namelijk ernstig gemeend, en Saura kan tekenen! U zult vragen: is het dan mooi, zie ik het niet goed?

U ziet het wel goed. Het is niet mooi. Het is lelijk, en toch is het kunst. Want kunst hoeft niet altijd mooi te zijn. De kunstenaar kan wel eens iets minder moois te zeggen hebben. Kunst kan wel eens een niet al te mooie menselijke werkelijkheid zijn. Als U het toch geen kunst vindt, dan is dat ook goed; neemt U het in ieder geval ernstig als de uiting van een mens, die zijn hele leven hiermee bezig is. En die niet de enige is in deze tijd, die zo werkt, lang niet.

Saura wilde niets moois geven met deze „kruisiging”. Ja, het is een gekruisigde Christus. En nu zien we, dat elke vorm, die de moderne kunstenaars hadden willen opbouwen, weer is afgebroken. Afbraak niet alleen van de vorm, ook van de gedachte, van de inhoud, betekent deze tekening van

Amsterdam).

Ziet U, hoe nodig het is, deze dingen te overdenken, en er, zo mogelijk, actief mee bezig te zijn? Want vóór we het weten, gaat de kunst weer op Saura verder, en hebben de christenen elk terrein verloren, of erger: hebben ze hun plicht op dit gebied van het

Saura

Saura. En daarom is het zo ernstig wat hier gebeurt. Saura laat zien, hoe een menselijk wezen (want ook hij ziet Christus alleen nog als een mens) door het leed vernietigd kan worden, verpletterd. En daartoe gebruikt Saura een techniek, die helemaal op vernietiging is ingesteld: hij vernietigt elke gelijkenis met de realiteit om ons heen letterlijk met de inktsporen van lijnen en vlekken. Maar er is méér, want Saura tekent altijd zo, ook als het niet om leed gaat. Misschien spreekt er bij Saura een afkeer van de realiteit mee, misschien zelfs — en dan is de zaak dubbel zo ernstig — een haat tegen de schepping en God zelf. Dan zou een tekening als deze een vloek zijn, en nogmaals, dan zou Saura niet de enige zijn, die dat doet (hij is al beroemd, en had vorig jaar een uitgebreide tentoonstelling in

leven verzaakt, tegenover hun Heer. We moeten ons verantwoordelijk voelen voor dit soort kunst.

Nu heb ik nog geen Christus-vertekening laten zien van een orthodox-Bijbels denkend kunstenaar in deze tijd. Tenzij Thorpe er één was. Dat wil niet zeggen, dat een christelijk kunstenaar persé Bijbelse onderwerpen moet kiezen; het wil wél zeggen, dat ik tot nu toe niet zo'n Christus-vertekening, en ook geen oorspronkelijke moderne Bijbelse kunst heb gevonden (daarom weet ik ook niet, hoe die zou moeten zijn). En dat is een zaak om over te denken, voor ons allemaal. Want als wij niet met de kunst bezig zijn, de niet-christenen zijn het wél.

K. Vollemans.

Dieren kijken U aan

In de post zat vanmorgen een folder van de een of andere diertuin. Gericht aan „de predikant der vrijgemaakte gereformeerde kerk” alhier.

Nu, die is er niet. De kerk wel, maar de predikant niet. De kerk hier heeft nog nooit een eigen predikant gehad, en mist daarom een der kenmerken van een ware kerk. Maar ze heeft daarom ook nog nooit een predikant kunnen schorsen of wegplagen of afzetten. Dat mag in haar voordeel geteld worden, vandaag. Eigenlijk jammer van die predikant, die er niet is. Hij zou het goed gehad hebben. Misschien beter dan toch al.

Maar goed. De folder van de diertuin blijft nu liggen want geadresseerde is er niet. Wat te doen met een folder voor een predikant, die er niet is?

In sommige kerkeraden zou de folder misschien bij de kerkeraadspost komen en mitsdien tot het kerkeraadsgedrag worden verheven. In onze kerkeraad niet alzo. Bij ons gaat alle ongevraagd drukwerk in een circulatiemap. Als een der broeders ergens iets in ziet, brengt hij het in behandeling. Ziet niemand ergens iets in, dan hoor je er nooit meer iets van. Dat is toch praktisch?

Dus deze folder ook maar in de circulatiemap. Of meteen maar op de plaats, waar je hem nooit terugvindt?

Waarom niet? Waarom wel? Als je ongevraagd drukwerk meteen op de juiste plaats brengt, dat is in de papiermand, dan kán de vraag rijzen: waar is dit of dat poststuk, waarvan ons bekend is dat het aan het kerkelijk adres verzonden is? Want inderdaad: afzettingen en „trouweloze deserties” van predikanten zitten tegenwoordig ook onder het ongevraagd drukwerk! Maar aan de andere kant: als je alle ongevraagd drukwerk op de kerkeraadstafel zou brengen, is de ware post niet meer kennelijk te onderscheiden van de onware post. Want alles samen vormt één grote bende. Een zeer grote en vreselijke woestijn, zoals Mozes reeds zei.

* * *

Welnu. Wij kijken samen die folder eens in. En denken aan de predikant, die zich in deze diertuin had moeten verlustigen, maar die dat niet doet omdat hij er niet is, reden waarom wij het doen, die er wel zijn.

Wat ziet u?

Juist: dieren kijken u aan.

U ziet twee chimpansees, Sherry en Toto, visitekaartjes voor elke diertuin. De eerste naam komt u bekend voor. De tweede kan alleen in Parijs voorkomen, dus die kent u niet. Maar als u die twee oude ge-

rimpelde kopjes voor u ziet, dan kent u ze beiden. De predikant (die er niet is) zou ze in de kerk zó maar kunnen aanwijzen. Van die ouwetjes, kinderen der Doleantie, die in het vrijgemaakte sop zijn verzeild en gaargekookt, en nu in hoge ouderdom elkander vasthouden. Zeventig jaar, of zo zij zeer sterk zijn tachtig jaar, en het uitnemendste daarvan is moeite en verdriet geweest. Toch is het licht in hun zachte ogen nog niet gedoofd. Toch zien zij nog reikhalzend uit naar een betere bedeling.

Maar dán die sumatraanse tijgers!

Ook deze dieren zien u aan, zien uw predikant aan. En de predikant ziet vaak tegen deze ogen aan: keiharde, ijskoude, meedogenloze ogen. Een bevroren plooi om de mond, steil opstaande oren, waaraan niets ontgaat. Hun baktanden zijn als leeuwentanden, hun muil is een geopend graf. Ze zijn er snel bij om ambtelijk bloed te vergieten.

Blijf ze van het lijf. Laten ze u van het lijf blijven. Ze zitten vandaag niet meer achter tralies. Ze zijn vrij gemaakt. Ze wonen nu op hun rotsje, hun eilandje, hun eigen erfje. Zogezegd hun patrimonium. Geïsoleerd van de schepping, ver van de natuur, zonder enig contact met andere wezens zo het mogelijk ware. Ver van Sumatra. Ver van het paradijs. Alleen hun boze aard hebben ze meegebracht.

En dan ziet u de leeuw. De koning der dieren. Een bisschop, een prelaat gelijk. Misschien wel een paus, misschien zelfs een hoogleraar! Als hij gesproken heeft, zwijgen alle dieren des wouds. Ook de predikant, die er niet is. Wie zou niet sidderen? Zijn mannen staan overeind, als hij u ziet. En u loopt het koud over de rug, als u hem ziet. De roomse slaat een kruisje. De heiden vloekt. De gereformeerde zucht.

Kom, kijkt u ook even naar de olifant? Die is leuk. Die gelooft nog in het bestel van de vier zuilen. En van een klein zuiltje, dat in de lucht hangt, maar dat mist elke grondslag en is dan ook vrijzinnig.

Dan komen de panters, de gevlekte en de zwarte, de grote en de kleine. Zijdezacht als u ze aait. Maar strijk ze niet tegen de haren in. Hun voorouders waren al papenvreters, maar deze generatie vreet dominees en ouderlingen! U ziet op de foto nog net een stuk rauwe zendeling voor een geopende muil liggen. Zou u het anderen kwalijk nemen, dat ze de benen namen? Onze predikant niet, want die is er niet. Onze generatie is niet meer zoals vorige generaties. Er treden mutaties op. Maar onze vlekken kunnen we niet veranderen. Al die vlekken van bloed, zweet en tranen.

* * *

Kom, trek het u niet al te zeer aan. Het zijn niet alleen wilde dieren, die u in een diertuin aantreft. Er zijn ook onschuldige dieren bij.

U ziet bijvoorbeeld zebra's. Ze hebben camouflagelijnen, maken zich onherkenbaar, en zijn in hun ontroerende hulpeloosheid nog aantrekkelijk ook.

En u treft er de schapen, van allerlei kudden, die zich als lammeren laten fotograferen en slachten. U kunt er gewoon mee doen wat u wilt. U kunt ze gras in wol laten omzetten, u kunt er uw dorre steppen mee opvrolijken, u kunt er ook cotelet van maken. Het schaap zegt niet boe en niet ba.

Dan is er de uitgestrekte galerij van papegaaien en aanverwante artikelen. Ontzaglijk grappig. U roept „herrie” — en de hele galerij schreeuwt „herrie!” Net als in ons kerkelijk leven. Een schrijver-van-gezag, zo gezegd een „vocaal”, zegt: „ketterij” — en de hele kolonie echoot: „ketterij!”

Verderop vindt u een kudde wilde paarden. Dié zijn leerzaam. Wanneer wilde paarden zich bedreigd voelen, steken ze de koppen bij elkaar en trappen naar alles buiten hun kring. Heel wat verstandiger dan ezels.

Weet u wat ezels bij dreigend gevaar doen? Die steken hun koppen nieuwsgierig naar buiten, en trappen van angst naar elkander.

En dan is er ook een quarantaine-inrichting. Blijkbaar voor nieuw-verworven exemplaren, die eerst van vreemde smetten vrij en aangepast moeten raken. Doet het u niet even aan ons kerkelijk leven denken? Daar is ook een aparte leefruimte voor evangelisatie-objecten, welke, nauwelijks Christen, eerst nog goed-vrijgemaakt moeten worden. Want al wie met ons mee wil gaan, die moet onze manieren verstaan, zo luidt de nieuwste berijming van psalm 122.

Eén ding in dat dierenpark is ontroerend. Dat er ook een afdeling is, waar „reserve” bij staat. Is dat voor u en mij gereserveerd? Is dat het sterfkamertje? Of hebben daar broeders-ezels in gezeten, die weggeplagd zijn? Ook in dezen geldt het klassieke woord: tout comme chez nous. Kijk maar naar onze vijf en twintig lege pastorieën.

Ziedaar wat een prospectus onze absente predikant belooft, als hij eens met zijn gemeente een snoepreisje zou gaan maken. Het is alles niet mis. En als zijn kudde van de zwerftocht hongerig mocht zijn geworden, belooft het restaurant nog een kausjer hapje. Afscheiden tafels, stilte voor de maaltijd, voedsel in alle lagere prijsklassen, van een middenstandshapje tot een diaconaal grapje. Je zult maar van zo'n koude koffietafel thuiskomen. Terug in de kille maatschappij van mensen en onmenssen.

* * *

Het wordt tijd, nu eens tot ernst over te gaan. Het leven is geen permanent lolletje. Of dacht u dat?

Onze besloten dierenparken kunnen ons veel leren. Bileam leerde wel van zijn ezel — waarom zouden wij niet van de paarden leren om de koppen bijeen te steken, en paraat te staan tegenover de wereld? En waarom zouden wij niet van de schapen leren om stom te zijn voor ieder die ons knipt en scheert? Zouden wij niet van de zebra's willen leren een beetje zachtmoediger en minder opvallend (en daardoor misschien nog wel zo sierlijk) door het leven te gaan? Of van de mieren: dat we met grote ijver en met zelfvergetende eendracht gezamenlijk iets tot stand zouden brengen? Of wilt u het eens tot u laten doordringen: dat zelfs onze spinnekoppen — onze meest achtergestelde leden — tot in de paleizen van vorsten mogen komen?

Of eh... bent u liever een leeuw gelijk, die brult boven zijn prooi? Nu, een ander liever geen van beide, leeuw noch prooi.

Hebt u scheurkiezen, beste broeder? Laat ze spoedig uitrukken, voor ze u tot val brengen. Beter zonder scheurkiezen in het koninkrijk, dan met buitengeworpen.

En zijn uw nagels nog zo venijnig, lieve zuster? Laat ze soigner, zo haast u zulks hebben kan. Meteen maar epilieren alstublieft, het zal uw lieflijkheid verhogen.

Is uw tong nog zo gespleten, eerwaarde ambtsdrager? Ach laat u van dat euvel afhellen. Beter een stom schaap dan een sprekende slang.

* * *

Zo. Vindt u dit een beestachtig artikeltje? Misschien hebt u wel gelijk. De Schrift zegt op vele plaatsen, dat wij maar veel van de beesten moeten leren. En wie niet uit alles leren wil, wil in het geheel niet leren. Het meeste leert u zelfs van uw vijanden, wist u dat?

De Schrift zegt wel dat Adam de dieren doorgrondde. Maar sedert de zondeval schijnt de mens zichzelf nog maar moeilijk te doorgronden. Laat staan, dat hij zich boven het „redeloze vee” zou verheffen. Niet de mens lijdt onder de zondelast van het dier — maar wel lijdt het dier de last van onze zondeval.

Wat zegt u: dat de mens een onsterfelijke ziel heeft en het dier niet? Dat had u ge-

dacht. Het dogma van de onsterfelijke ziel (een theologisch dogma, dat door andere theologen wordt bestreden) is nog nimmer uit de Schrift bewezen. Maar dat dieren voortleven is nog zo'n gekke gedachte niet. De Schrift zegt dat in het nieuwe Jeruzalem de wolf in vrede met het lam zal leven. Het zou trouwens een doodse nieuwe aarde zijn, die het zonder dieren moest stellen.

Ja, beestachtig is dit alles wel. De Schrift zegt dan ook dat wij als schapen tussen wolven worden geplaatst. De wolven buiten de schaapskooi zijn daarbij minder gevaarlijk, dan die binnen de kooi. Daarom moeten we zo waakzaam zijn als slangen, en oprecht als duiven.

Nog een idee. Als de kerk het voorportaal van het nieuwe Jeruzalem mag wezen... (Tussen haakjes: wist u dat? Het staat in de Bijbel!) ...zou het dan niet kostelijk zijn, wanneer wolf en lam samen eens probeerden om nú reeds in vrede met elkander te leven? Van nu voortaan? Niet alleen met de mond maar ook met de daad? Zo maar — in de kerk? Het zal aan het lam waarschijnlijk niet liggen. Als nu ook de wolf zijn oude natuur eens kon doden...

En dan nóg een troost. De folder was wel echt bij de post vandaag, maar de rest is een fabel. U mag ervan geloven wat u past. Bent u een lam, dan moge u er enige troost in vinden. Bent u een leeuw, en wenst u dat te blijven — nu vooruit, laat de leeuw maar brullen. Dat klinkt, zeiden de oude Egyptenaren reeds, als muggengegons.

D. W. L. M.

Korea

Zesde verantwoording.

Op zaterdag 29 mei sloten we af met f 3606.77. Dinsdag is voor de rekeninghouder de eerste werkdag. Het begon best: 602492 H.J.v.d.K. zond f 10.—; 592434 K.M. f 5.—; 523592 J.P.S. f 10.—; 293263 J.v.R. f 5.—; 209536 R.B. f 10.— en 1025904 I.M.H. f 5.—; terwijl V. 3292 W.V. f 5.— zond. Samen al weer f 50.—. Ik dacht dat ik er was. En begon aan de andere post. Maakte niet zonder enige spanning zonder nog maar aan Korea te denken, een envelop open. Dacht: wat zou deze brief brengen? Weer een ontevreden lezer? Maar: iemand berichtte dat de jeugd in een onzer kerken een lijstcollecte had gehouden. Opbrengst f 206.—. Met de belofte dat er nog enkele nagekomen giften zouden gezonden worden. Wat een verrassing! Hartelijk dank! Ik hoop dit geld te verantwoorden zodra de overschrijving binnen is en houd het totaal dus nu op f 3656.77.

Woensdag bracht, behalve een OPEN BRIEF, f 331.—. Aldus: f 206.— (zie boven) van C.R. te O.; f 7.50 van 282997 C.H.v.d.W.; van 298439 A.H.C.S.v.d.W. f 25.— („de bekende druppel”); f 2.50 van J.W.S. 896807; van 800177 J.B. f 10.—; f 25.— van B.J.K. 983152; f 10.— van J.S. 1010436; van P.P. 373881 f 10.—; I.v.H.K. 421883 f 10.—; R.M.R. f 25.— 6904791. Totaal: f 3987.77. We naderen de vier mille.

De donderdagmorgenstond had goud in de mond: Gemeentegiro 0-700 J.O. f 5.— voor Luchtbrug Korea; f 25.— van mijn vriend N.N.; f 5.— van 369571 J.D.; van 397888 C.v.d.L. f 25.—; van J.E. 448892 f 5.—; van 487866 met een fijn briefje van mijn zieke vriend L. f 10.—; van J.R.B. 679245 f 10.—; van 976527 H.B. f 25.—; van J.W. 1202692 f 25.—; van H.d.H.B. 904967 f 10.—. Samen f 145.—. Totaal f 4132.77. Fijn!

De vrijdag stelde niet teleur. Zeg maar zelf: 986377 zond f 5.—; Mej. J.H.; J.S.W. 1013412 f 10.—; 1004011 R.H. f 25.—; K.B.H. 1020006 f 5.—; T.J.S. 832849 f 10.— („Ook van ons een kommetje”); L.v.'t.H. 571082 f 10.—; B.B. (vergis u niet het was niet Brigitte Bardot!!) 672677 f 5.—; terwijl mej. B. te R. f 2.50 op mijn rekening stortte. Samen f 72.50 en dat bracht het totaal op f 4205.27.

Toen de vorige week f 559.82 had ingebracht schreef ik: de volgende week doe ik het er voor! En deze week bracht — en nu moet de zaterdag nog komen — f 598.50.

Maar met het oog op de drukkerij sluit ik af op heden vrijdag 4 juni.

Het was een goede week.

Hartelijk dank!

We gaan door.

Giro 903391 t.n.v. G. Visee, Vloeddijk 113, Kampen.

Op de biljetten „Korea”.

Met hart. gr.,

G. Visee.

REACTIES

In mijn artikel „Van moeder te leren” heb ik abusievelijk een uitspraak toegedicht aan ds. M. van Dooren, terwijl deze afkomstig was van één der discussiërende jongelui. Ik had de rectificatie reeds gereed toen genoemde predikant in de onderhavige jeugdrubriek mij op ietwat kribbige toon verzocht naar waarheid te rectificeren. In de aanhef heb ik reeds naar juistheid gerecificeerd, laten we het woord waarheid voor ingrijpendere aangelegenheden reserveren, zeker als ds. van Dooren meteen toegeeft het met de bedoelde jongeman eens te zijn. („Verwerping van de belijdenis moet voeren tot een conflict met de heilige Schrift”). Overigens spijt het mij oprecht dat ik deze predikant woorden in de pen heb gegeven die er toen nog niet in zaten.

Op mijn nog lopende reeks heb ik overigens velerlei reacties gekregen, meest in briefvorm, een enkele maal in een voorbarig artikel. Afwachten tot ik uitgesproken ben lijkt mij wel zo verstandig.

P. A. H.

VERANTWOORDING GIFTEN KERKWERK ITALIË

Het is mij een genoegen, weer de volgende giften te kunnen verantwoorden:

W.M. te D. f 10.—; J.W.H. te V. f 5.—; J.v.V. te IJ. f 15.—; W.v.E. te D. f 10.—; H.N. te S. f 10.—; R.M.R. te A. f 10.—; J.L. te K. (18e maal) f 2.50) J.C.v.V. te V. f 10.—; totaal f 72.50.

Totaal inclusief vorige verantwoordingen f 8.024,29.

Verdere bijdragen ontvang ik gaarne op mijn postrekening Nr. 50440 (P. Groen, Rotterdam).

P. Groen.

PERSSCHOUW

In memoriam ds H. Vogel

In „Ons Reisblad” het orgaan van de Ned. Chr. Reisvereniging stond het volgende warme in memoriam van ds Vogel.

Tijdens een reis door de Bijbelse Landen is op zaterdag 24 april j.l. te Tiberias in Galilea plotseling overleden Ds. Hendrik Vogel, in leven dienaar des Woords van de Gereformeerde Kerk van Enschede-Noord.

Groot was de verslagenheid van het gehele reisgezelschap toen wij na de avondsluiting op vrijdagavond 23 april moesten mededelen, dat onze mede-pelgrim Ds. Vogel in hoogst ernstige toestand zou worden opgenomen in het Israëliësche ziekenhuis te Poriya bij Tiberias.

Daar is hij, zonder bij bewustzijn te zijn gekomen, terwijl enkele verpleegsters uit onze reisgroep de gehele nacht en de zaterdagochtend bij hem hadden gewaakt en de voorschriften van de doktoren hadden uitgevoerd, om 12 uur op de Joodse rustdag de eeuwige sabbat ingegaan.

Gedurende de eerste veertien dagen van de reis had het gehele, kerkelijk gesproken, zeer gemengde gezelschap, Ds. Vogel leren kennen en waarderen als een hulpvaardige en beminlijke mede-pelgrim, die met zijn hele hart en met grote blijdschap en dankbaarheid genoot van deze Bijbelse reis.

Naar zijn eigen getuigenis maakte hij de reis van zijn leven. Met intense belangstelling en diepe bewogenheid is hij met ons langs de Bijbelse paden van Basan, Gilead en Moab getrokken, heeft als Mozes op de Nebo mogen staan, aan de Jabbok, de Dode Zee en de Jordaan vertoefd.

Ds. Vogel is met ons opgegaan naar Samaria, naar Bethlehem en naar Jeruzalem en is daarbij getreden in de voetsappen van zijn Heer en Heiland.

Met vreugde en dankbaarheid had Ds. Vogel bewilligd in ons verzoek op zondagochtend 25 april voor te gaan in de dienst des woords in de Schotse Kapel te Tiberias. Naar hij ons nog op vrijdag mededeelde, verheugde hij er zich op het Evangelie te mogen verkondigen hier aan de oevers van het meer van Galilea, zo vol herinneringen aan het optreden van Christus de Heer als Heiland en Prediker van het Koninkrijk Gods en Redder ook uit doodsnood.

De Here had evenwel anders beschikt. In de volle kapel, waar twee Hollandse groepen de dienst bijwoonden, werd het woord verkondigd naar aanleiding van het Evangeliegedeelte betreffende de opwekking van de jongeling te Naïn. Daarbij werden de noden van het gezin van Ds. Vogel en die van de gemeente te Enschede in de prediking en in het gebed in het bijzonder herdacht.

Prof. Dr. G. P. van Itterzon.
A. Hoeyers.

Het is een genade als deze dingen naar waarheid van een dienaar van het Evangelie gezegd kunnen worden.

C. V.

INGEZONDEN

GEACHTE REDAKSIE

Vandaag ontvingen wij Opbouw van 26 febr. 1965.

Deze krant wordt door mij van a tot z nog al met aandacht gelezen en met groot genoegen. Al zijn wij al weer heel wat jaren hier, toch voelen wij ons nog nauw verbonden met het kerkelijk leven in Nederland. Vooral de behandeling van onderwerpen betreffende ons gereformeerd belijden en ook over kerkregering zijn zeer inzichtgevend. Alleen is het niet altijd duidelijk of met C. V. bedoeld wordt Prof. C. Veenhof of ds C. Vonk, effin daar raden wij dan wel naar.

Maar nu de krant van 26 febr. komende aan de rubriek „Boekaankondiging” wordt daar 'n boek aanbevolen van Albert Luthuli „Vrijheid voor mijn volk”.

Wanneer daar drie kolommen toegestaan worden om een boek aan te bevelen dan is daar wat bijzonders aan de hand. Wat dan ook hier het geval is en wij moeten constateren dat ook „Opbouw” ingespannen wordt tot anti-Zuid-Afrikaanse propaganda.

De schrijver van dit artikel, mijnheer R. Kruidhof, beziet het regeringsbeleid van onze regering door de bril van de zeer linksgezinde liberale Luthuli en schrijft er dan maar op los.

Meer als drie kolommen zou ik kunnen vullen, om al de onwaarheden en misvattingen te weerleggen die de lezers van Opbouw voorgedhouden worden. Ik vrees echter dat de redactie bezwaar zal maken en daarom met een enkele opmerking.

De heer K. schrijft over de **Unie** van Zuid-Afrika. 'n Wonder dat hij het niet heeft over mijnheer Zwart, onze President, en vertelt dat mijnheer Zwart een Engelse Hoge Commissaris is, aangesteld b.v. door mijnheer Wilson.

Mijnheer K., sinds 1961 is Z.-Afrika een onafhankelijke Republiek. Verder. In Z.-Afrika wonen geen negers, die wonen in Amerika. Dit klinkt ons net zo vreemd in de oren alsdat iemand beweert dat in Japan Chinezen wonen en in China de Japanezen, ze behoren immers allemaal tot het gele ras!

Dat er onder de Bantoes veel Christenen zijn is onwaar; op het geheel maar een klein gedeelte en dan nog, net als in Holland, net naam Christenen.

Gelukkig zijn er ook gereformeerde Bantoe-gemeenten maar, en dat is ook de ervaring van andere kerkelijke zendingsterreinen, het gaat maar erg moeilijk om de Bantoes los te krijgen van oude stamgebruiken en bijgeloof, en de Corinthische kerken waar Paulus het nog al te kwaad mee had, zijn heilig in vergelijking met verscheiden Bantoe gemeenten.

Wat die apartheid aangaat, die wordt net zo begeerd door de bantoe als door de blanke. De bantoe heeft gemakkelijker toegang tot het huis van de blanke als andersom.

De regering beoogt met apartheid niets anders dan de bantoe op te leiden tot zelfstandigheid in eigen gebieden om zo te komen tot verenigde staten van Zuid-Afrika. Dat is toch niet onchristelijk. O ja, die gebieden die gereserveerd worden voor de blanke bevolking zijn veel groter als die voor de Bantoes. Alleen in de blanke gebieden zijn uitgestrekte woestijnen en de Bantoegebieden zijn wat grondsoort en regenval betreft, de vruchtbaarste. De regering bemoeit zich nog met de z.g.n. tuislanden, o ja kijk maar wat er gebeurt in de nieuwe Afrikastaten als ze aan hun lot worden overgelaten.

Verder ziet de regering er op toe dat buitenlandse geldwolven die gebieden niet binnendringen om nijverheden op te zetten met grote keus om de bevolking te misbruiken tot eigen gewin; daarom steunt de regering op de grens van die gebieden nijverheden om een vinger in de pap te hebben tot bescherming van de Bantoe.

Dat de Bantoe deelt in de voorspoed van het land, kan gezien worden in de winkels en bazars in de steden, is **geen** apartheid. Bovendien komt de Bantoe arbeider(ster) hier verder met zijn weekloon, dan de ongeschoolde arbeider in Holland.

Zo kan ik nog wel een poos doorgaan, maar ik stop.

Mijnheer K., probeert u eerst om goed op de hoogte te komen voor u ergens over schrijft en ga niet af op wat een revolutionair belijft te schrijven. Verder hoop ik dat u het met mij eens is dat een gereformeerd mens een andere maatstaf aanlegt bij b.v. het verlenen van een Nobelprijs, dan de wereld, ik bedoel de on-christelijke wereld.

Met dank voor de plaatsing.

Randburg Z.-A.

E. Buitenbos.

Ik dank broeder Buitenbos voor zijn kritische opmerkingen waar die juist zijn. Dat geldt dan met name voor de kwestie van de naam van het land. Ik moet U zeggen dat het me indertijd geenszins ontgaan is dat Zuid-Afrika officieel de naam Republiek kreeg en dat het in 1961 uit het Britse Gemenebest trad. Dit laatste heb ik

ook met voldoening vernomen. Daarom was het fout dat ik nog schreef Unie van Zuid-Afrika. Dat ook de kranten niet altijd bij de tijd zijn bleek nog kort geleden toen een vooraanstaand Nederlands dagblad schreef Uni van Zuid-Afrika.

Inderdaad heb ik hier en daar de gewone volkenkundige term (Bantoe)negers gebruikt. Uit het feit dat ik niet steevast de nationalistische aanduiding Afrikanen gebezigd heb, had U kunnen concluderen dat het met mijn discipelschap van Luthuli nogal meevalt.

Vervolgens dacht ik dan ook dat het wel wat overdreven was iemand meteen al van anti-Zuidafrikaanse propaganda te betichten, wanneer men zich, mee door het lezen van een boek als dat van Luthuli, afvraagt of de Zuidafrikaanse regering met de apartheid zoals die nu wordt uitgewerkt op de lange duur wel op het goede paard wedt.

Wat U onwáár noemt is mijn zin dat er vele Bantoes christen geworden zijn. Volgens het jaarboek State of South Africa 1962 (Uitgave Da Gama Publications, Johannesburg. Ik had ook een latere kunnen nemen maar deze had ik bij de hand) komen er onder de leden van de „meest normale” kerkgenootschappen in de Republiek ruim 3 miljoen Bantoes voor. Voor een oorspronkelijk heidens volk van ruim 11 miljoen vind ik dit vrij veel. De kwaliteit van dit christendom staat in dit verband niet aan mij te beoordelen.

Verskillende zaken waar U op ingaat zijn door mij alweer niet gelanceerd in een anti-Zuid Afrika-stemming, maar als gegeven vermeld.

Zo ook het punt over de Bantoe-thuislanden. Als U daarop reageert door op te merken dat er onder de blanke gebieden veel woestijnen zijn dan had U er ook bij kunnen zeggen dat de reservaten veel te lijden hebben van bodemerosie en dat volgens de bekende Tomlinson-Commissie een flink percentage bergachtig is. De hele kwestie van de economische ontwikkeling der Bantustans is voor de regering nog een enorm probleem en zonder industrie-vestiging in de thuislanden zelf zal het volgens haar uiteindelijk niet gaan.

Tenslotte, we schreven naar aanleiding van het boek van Luthuli, die zijn prijs kreeg omdat: „in his fight against racial discrimination he had always worked for non-violent methods”.

En daarvan eens kennis te nemen behoort ook bij het goed op de hoogte komen betreffende Zuid Afrika.

Kampen.

R. Kruidhof.

KERKNIEUWS

Beroepen te Rijnsburg: K. Deddens te Amersfoort (Centrum) voor de Zending op Curaçao; te Amersfoort (Centr.): J. F. Heij te Drachten; te Wetsinge-Sauwerd: F. van Dijk te Neebe; te Middelstum (bij acc.): D. Los te Monte-Alegre (Brazilië).

Aangenomen naar Creil (N.O.P.): cand. H. Schuurman te Utrecht.

Bedankt voor Vollenhove-Cadoelen: P. Veldstra te Leerdam.

Begravenis ds. G. Reyenga

Dinsdag 8 juni vond te Dordrecht de begravenis plaats van ds. Reyenga.

Ds. J. J. v. d. Hoek

Ds. J. J. v. d. Hoek onttrok zich aan de kerk van Den Ham die hij sedert 1947 diende en voegde zich bij de Geref. Kerk (syn.).

Ds. J. van Bruggen overleden.

Dinsdag 8 juni is ds. van Bruggen te Assen, die reeds geruime tijd ziek was, nog vrij plotseling op 56-jarige leeftijd overleden.

Ds. van Bruggen, die werd geboren in 1909, diende de kerken van 2e Exloërmond (1935-1939), Wormerveer (1939-1943); sedert 1943 stond hij te Assen, waar hij veelzijdige activiteit ontplooi- de.

Als reserve legerpredikant heeft hij vele jaren dienst gedaan in het hospitaal te Assen.

Sedert 1946 was hij curator van de Theol. Hoge School te Kampen.

Hij trad op als praeses van de Gen. Synodes van Bunschoten-Spakenburg (1958-1959) en van Assen (1961).

Verskillende publicaties zagen van hem het licht. Ds. van Bruggen was Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Zaterdag 12 juni vond te Assen de begravenis plaats.

Oostelijk-Flevoland

De raad der Gereformeerde Kerk te Oostelijk-Flevoland deelt hun die hun vakantie op één der campings aan het Veluwemeer hopen door te brengen, mede dat de kerkdiensten worden gehouden in de aula van de christelijk-nationale school „Het Kompas” te Dronten. Aanvang der diensten: 9.00 en 14.30 uur.

Middelharnis/Ouddorp

Vanaf zondag 6 juni worden er, evenals vorige jaren weer kerkdiensten gehouden te Ouddorp, uitgaande van de Geref. Kerk te Middelharnis. Deze diensten worden 's morgens gehouden om 8.30 uur in de kantine van de speeltuin aan de Nieuwe weg te Ouddorp.

Zij die de middagdiensten te Middelharnis willen meemaken en niet over een eigen vervoermiddel beschikken, kunnen gebruik maken van de busdienst van de R.T.M. Vertrek Ouddorp 15.10 uur en terug vertrek uit Middelharnis om 17.26 uur.

De morgendiensten te Middelharnis, zullen in verband hiermee aanvangen om 10.30 uur in plaats van om 10.00 uur.

ADRESSEN

Penningmeester van de kerk te **Mijdrecht**, tevens adres voor regeling preekvoorziening is thans: H. Boersma, Midrethstraat 57, Mijdrecht; tel. 02977-1724; giro 599657 t.n.v. penningm. Geref. kerk.

Het contactadres voor militairen te **Harderwijk**, H. Knol, is verhuisd naar Beatrixlaan 14. Het nieuwe adres van **Ds. T. J. Keegstra** is: Fred. Hendriklaan 19, Ermelo. Tel. 03417-2318.

In het Handboek 1965 is het huisnummer van de scriba van **Heerde** niet juist opgenomen. Het adres luidt: Dellenparkweg 4, Epe.

Het adres van **Ds. K. Brüning** uit Australië, die tijdelijk met zijn gezin in ons land vertoeft, is **Herenweg 8, Rijnsburg**.

Zalk en Veecaten: scriba: J. Barneveld Sr., Veepad 6, Zalk (post Hattem), tel. 05203-283; diakonie: J. W. Wielink, v. Vleutenstraat 19, Zalk (post Hattem).

Haarlem. De adressen + telefoonnummers voor de kerk van Haarlem worden als volgt:

Adres kerkeraad: J. Klein Fzn., Tetterodestraat 32, telef. 56149. Penningmeester: D. G. Hovinga, Joan Maetsuykerlaan 7, telef. 62897, postrek. 510484. Zendingpenningmeester: W. Schön, telef. 61541. Preekvoorziening: M. bij de Vaate, Tetterodestraat 49, Haarlem, telef. 61852. Correspondent Theol. Hogeschool: W. Holsappel, Diepenbrockstraat 7, postrek. 53622, telef. 10343.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOLDAG 1965

De commissie ter voorbereiding van de Theologische Hogeschooldag 1965 deelt mede dat de Theologische Hogeschooldag is bepaald op woensdag 29 september a.s. Op dinsdag 28 september zal de bidstond voor de Theologische Hogeschool worden gehouden.

God verrijkte ons gezin met de geboorte van een zoon en broertje

RENÉ HERBERT

E. Theodorie
T. T. Theodorie-Jansma
Henk
Hans
Peter
Marjan

Groningen, 10 juni 1965
Haydnlaan 139.

WELKE PREDIKANT OF CANDIDAAT

kan op de **zondagen 27 juni en/of 18 juli a.s.** in de dienst des Woords voorgaan in de gereformeerde kerk van Oegstgeest?

Gaarne bericht aan Jac. Vreeken, Pr. Beatrixlaan 58, Oegstgeest (telef. 01710-50680).

GEREFORMEERDE SCHOOL WEZEP RUITERSVELDWEG 10

Hoofd: E. van den Ham

Het Bestuur dezer school vraagt een

ONDERWIJZER(ES)

voor één der lagere leerjaren. Elke zaterdag vrij.

Soll. te richten aan het H. d. S., Zuiderzeestraatweg 541. Telefoon 05207-237.

Door het bestuur van het **Gereformeerd Lyceum te Groningen** is uitgegeven: „Memorandum aangaande een ontslagprocedure”.

De reactie daarop van **drs H. J. Nieboer** vindt U in een

VERANTWOORDING

aan de leden van de vereniging, die deze school heeft opgericht en in stand houdt.

Toezending volgt na storting van f 1,25 op giro 93.12.64 t.n.v. drukkerij H. KNOOP te Haren (Gr.)